

'If civilization is to survive, we must cultivate the science of human relationships – the ability of all peoples, of all kinds, to live together, in the same world at peace.'

President Franklin D. Roosevelt

2014 vr!heids colleges

Lezingen over de actuele waarde van de
Four Freedoms van Franklin D. Roosevelt

Naeeda Aurangzeb
Rob Wijnberg
Monique Samuel

BOOM | LEMMA

Vrijheidscolleges 2014

De lezingen zijn in maart, april en mei 2014 uitgesproken tijdens de Vrijheidscolleges in Utrecht, Amsterdam en Den Haag. De Vrijheidsnummers zijn tijdens de Utrechtse colleges ten gehore gebracht door muzikantencollectief Knalland.

De colleges zijn georganiseerd door de volgende partners:

FORUM, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken is een onafhankelijk kennisinstituut op het terrein van multiculturele vraagstukken vanuit het perspectief van de democratische rechtsstaat, sociale cohesie en gedeeld burgerschap. FORUM vergaart kennis op het brede terrein van integratie, stelt deze beschikbaar en zet de kennis om in praktisch toepasbare methoden en producten.

Bevrijdingsfestival Utrecht is een van de veertien provinciale Bevrijdingsfestivals, die inhoudelijk samenwerken met het Nationaal Comité 4 en 5 mei. Op 5 mei vieren we de vrijheid en staan we stil bij de betekenis hiervan. Het Bevrijdingsfestival Utrecht wil bijdragen aan deze bewustwording en organiseert jaarlijks een gratis toegankelijk festival met muziek en inhoudelijke activiteiten rond de thema's van 5 mei.

Bevrijdingsfestival Den Haag. De stad Den Haag en omliggende gemeenten vieren elk jaar op 5 mei op het Malieveld de vrijheid waarin wij in Nederland kunnen leven. Het Bevrijdingsfestival Den Haag is een productie van de R.G. Ruijs Stichting en wordt georganiseerd in nauwe samenwerking met de Gemeente Den Haag, Nationaal Comité 4 en 5 mei en een groot aantal ideële organisaties. Het evenement biedt debat, literatuur, cabaret, muziek en veel meer. Het festival trok in 2014 ruim 55.000 bezoekers.

ProDemos

Huis voor democratie en rechtsstaat

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat informeert burgers over de democratische rechtsstaat en stimuleert hen om hierin een actieve rol te spelen. Om zoveel mogelijk mensen bij de politiek te betrekken, werkt ProDemos in het hele land. ProDemos organiseert activiteiten op en rond het Binnenhof, werkt samen met gemeenten, provincies en rechtbanken, verzorgt rondleidingen en excursies voor scholen en bezoekers door het parlement, maakt lesmateriaal voor scholen, organiseert lezingen en debatten en biedt uitgebreide informatie via haar kenniscentrum.

Het Amsterdams 4 en 5 mei comité is in opdracht van het College van Burgemeester en Wethouders verantwoordelijk voor de organisatie van het 4 en 5 mei programma van de stad. De opdracht van het Amsterdams 4 en 5 mei comité is omschreven als het hooghouden van de vrijheidslievende en tolerante tradities van Amsterdam en het bevorderen van waakzaamheid en strijdbaarheid tegen verschijnselen en praktijken die herinneringen oproepen aan het tijdperk van de opkomst van het fascisme en nazisme en de weerslag daarvan op de periode daarna. Het comité heeft een lange geschiedenis. Al in 1946 werd een comité gevormd uit oud verzetsstrijders onder het motto: “Dat nooit meer...”

De Vrijheidscolleges 2014 zijn mede mogelijk gemaakt door:

kfHein,fonds

Wijn & Stael
ADVOCATEN

VRIJHEIDSCOLLEGES

*LEZINGEN OVER DE ACTUELE WAARDE VAN DE
FOUR FREEDOMS VAN ROOSEVELT, BEGELEID
DOOR VIER VRIJHEIDSNUMMERS.*

Lezingen:

Naeeda Aurangzeb

Ewald Engelen (lezing niet in deze bundel)

Monique Samuel

Rob Wijnberg

Vrijheidsnummers door Muzikantencollectief Knalland:

Casper Adrien

Tommy Ebben & Stefany June

Annelotte de Graaf

Mevrouw Tamara

Boom Lemma uitgevers

Den Haag

2014

Projectteam Vrijheidscolleges:
FORUM: Corine van Middelkoop, Sanne van Buuren
Bevrijdingsfestival Utrecht: Esther Lubberding
Project coördinatie: Friso Wiersum

Omslagontwerp: Robert van Sluis, Eyefordetail.nl
Opmaak binnenwerk: Textcetera, Den Haag
Fotografie: Nikos Doulos (Worship) en Marieke Verhoeven (Speech en Fear)

© 2014

Lezingen: Naeeda Aurangzeb, Monique Samuel, Rob Wijnberg
Vrijheidsnummers: Knalland: Casper Adrien, Tommy Ebben & Stefany June,
Annelotte de Graaf, Mevrouw Tamara
Redactie: Dorien Dijkhuis, Variatio.nl

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-6236-494-3
ISBN 978-94-6274-174-4 (e-book)
NUR 741

www.boomlemma.nl

INHOUD

1	INLEIDING	9
	I Guess I'm Free But I Don't Know What That Means / Annelotte de Graaf	13
2	FREEDOM FROM FEAR	17
	Onderhuidse vijand / Naeeda Aurangzeb	17
	Niets daarvan is waar / Mevrouw Tamara	27
3	FREEDOM OF SPEECH AND EXPRESSION	31
	Waarom de vrijheid van meningsuiting de meest fundamentele vrijheid is / Rob Wijnberg	31
	Vonken / Tommy Ebben & Stefany June	39
4	FREEDOM OF WORSHIP	43
	De tolerantie voorbij / Monique Samuel	43
	Adem / Casper Adrien	53
5	OVER DE AUTEURS	55

INLEIDING

In navolging van de succesvolle eerste reeks Vrijheidscolleges [Utrecht, 2013] zijn op initiatief van Forum, Instituut voor Multiculturele Vraagstukken en Bevrijdingsfestival Utrecht in 2014 de Vrijheidscolleges landelijk gegaan en sloten ProDemos, Bevrijdingsfestival Den Haag en Nationaal Comité 4 en 5 mei Amsterdam als partners aan.

In de Vrijheidscolleges staan de *Four Freedoms* van Franklin Delano Roosevelt centraal. Roosevelt sprak in 1941 het volk toe in *The State of the Union*. Hij formuleerde vier vrijheden die nog steeds actueel zijn: *Freedom from fear*, *Freedom from want*, *Freedom of Speech & Expression* en *Freedom of Worship*. Deze vrijheden zijn steeds doorgegeven van generatie op generatie. Het zijn geen abstracte begrippen: de vrijheden gaan over de omgang met elkaar in het dagelijks leven. De omgang tussen burgers en overheid en de omgang tussen burgers onderling. Het is van groot belang steeds aandacht te blijven besteden aan deze omgang met elkaar, zoals Roosevelt stelde:

If civilization is to survive, we must cultivate the science of human relationships – the ability of all peoples, of all kinds, to live together, in the same world at peace.

De geschiedenis, maar ook dagelijkse nieuwsberichten leren ons dat samenleven in vrijheid en vrede niet vanzelfsprekend is. Dat lieten ook de vier sprekers in hun betogen in de nieuwe reeks Vrijheidscolleges zien. Een cultuur van vrijheid dient steeds te worden onderhouden en bediscussieerd. Zeker in een tijdperk van globalisering en migratie. Op allerlei terreinen zien we de invloed van het wegvallen van nationale grenzen, o.a. door de opkomst van social

media en veranderende verhoudingen op het (economische) wereldtoneel. Denk bijvoorbeeld aan de opmars van Aziatische landen, de toestroom van Oost-Europeanen op de West-Europese arbeidsmarkt, veranderende verhoudingen in het Midden-Oosten, Europese jongeren op het strijdtoneel in Syrië en voortdurende discussie over de plek en rol van Europa ten opzichte van machten zoals Amerika en Rusland.

In deze ontwikkelingen is het contrast tussen veiligheid en vrijheid een belangrijk en terugkerend thema. Door internet, social media en goedkoop reizen is voor steeds grotere groepen mensen zichtbaar wat er in die wereld ‘te koop’ is. Informatie is nog nooit zo breed toegankelijk geweest. Een dynamische wereld waarin alles voortdurend in beweging is en met toenemende snelheid verandert, biedt mogelijkheden en vrijheden die voorheen ondenkbaar waren.

Aan de andere kant zorgen die veranderingen en het door elkaar lopen van fysieke en virtuele werelden er ook voor dat er juist minder grip is op hoe de wereld in elkaar zit, en wie zich waarmee bezig houdt. Dat kan (een gevoel van) onveiligheid geven en de behoefte om meer grip te krijgen of te houden door in te zetten op veiligheid.

De in de afgelopen decennia verworven vrijheden hebben nationale grenzen doen vervagen. Maar het garanderen van veiligheid blijft ook vragen om supranationale samenwerking. In 2014 vonden de Europese verkiezingen plaats. De collegereeks stond dit jaar dan ook in het teken van ‘Vrijheid en veiligheid in Europees perspectief’. Vier gerenommeerde sprekers wierpen een licht op de wijze waarop de spanning tussen vrijheid en veiligheid een rol speelt bij de vier vrijheden zoals geformuleerd door Roosevelt. Wat is er in Europa nodig om goed om te kunnen gaan met die spanning en een goede balans te vinden tussen het realiseren van optimale vrijheid voor zoveel mogelijk burgers, en tegelijkertijd maximale veiligheid? En wat betekent dat voor Nederland en Nederlandse burgers? In deze bundel vindt u een weergave van de lezingen zoals die zijn uitgesproken tijdens de Vrijheidscolleges.

Rob Wijnberg ontleedt als filosoof wat vrijheid van meningsuiting en privacy nu eigenlijk inhouden, hoe deze twee begrippen zich tot elkaar verhouden en wat ze betekenen in het debat over veiligheid. Wijnberg is van mening dat de vrijheid van meningsuiting aan alle andere vrijheden voorafgaat.

De bijdrage van **Naeeda Aurangzeb** gaat over de vrijwaring van angst. Zij trekt daarbij een persoonlijk register open. Aurangzeb haakt met haar verhaal aan bij een aantal actuele gebeurtenissen zoals de *National Security Summit* die dit jaar in Den Haag plaatsvond en de uitspraken van Geert Wilders. Zij laat zien hoe deze gebeurtenissen niet alleen de wereld(leiders), maar ook haar persoonlijk bezighouden.

Monique Samuel behandelt de vrijheid van religie, mede vanuit haar eigen perspectief als gelovige. Evenals Naeeda Aurangzeb houdt zij het publiek een spiegel voor. Zij vraagt zich in haar betoog af hoe het ervoor staat met de tolerantie in Nederland.

De lezing die **Ewald Engelen** hield over vrijheid van gebrek was sterk beïnvloed door de Franse econoom Thomas Piketty. Engelen stelde dat de vermogensongelijkheid sinds de jaren zeventig is toegenomen door het defect van de massademocratie: ‘gebrek is teruggekeerd op ons continent’. Daardoor staat o.a. de verzorgingsstaat op het spel. Helaas was Ewald Engelen door omstandigheden niet in staat zijn lezing op schrift te stellen. Zijn bijdrage ontbreekt daarom in deze bundel.

Naast de visie van deze inspirerende sprekers op de actuele waarde van de vrijheden van Roosevelt vindt u in deze bundel ook inspirerende gedachten en uitspraken van jongeren over de hedendaagse betekenis van vrijheid. Jonge muzikanten verbonden aan het muzikantencollectief **Knalland** uit de wijk Kanaleneiland in Utrecht vertolkten hun speciaal voor de gelegenheid geschreven vrijheidsnummers tijdens de colleges. Hun songteksten vindt u terug in deze bundel. Daarnaast zijn in deze bundel uitspraken van ROC-jongeren over vrijheid opgenomen. Studenten van diverse opleidingen op het **ROC Midden-Nederland** hebben zich in aanloop naar

Bevrijdingsdag intensief beziggehouden met het thema vrijheid in de door FORUM en Bevrijdingsfestival Utrecht georganiseerde Vrijheidstour. Hun vrijheidsstatements zijn te lezen naast een foto-impressie van de Utrechtse colleges.

Met de Vrijheidscolleges en deze bundel hopen wij een bijdrage te leveren aan de publieke discussie over vrijheid en het onderhoud van een vrijheidscultuur in Nederland. Namens de organiserende partners wens ik u veel leesplezier!

Halim el Madkouri

Programmamanager Rechtsstaat, Religie en Samenleving

**I Guess I'm Free But I Don't Know What That Means /
Annelotte de Graaf**

In a hollow shell
What do you want me to find
Believe in empty words
Should I feel more than this?

You are one of us
You have a higher purpose
Repeat it some more
To simulate a truth

And everyone agrees
Freedom is all we need

So come on, come on
No one's forcing you
Be who you want to be
As long as it's orderly

And go on, go on
We're all watching you
Freedom is to be safe
Lock all your fears away

On a bad day I'll love you better
On a bad day I'll know you better

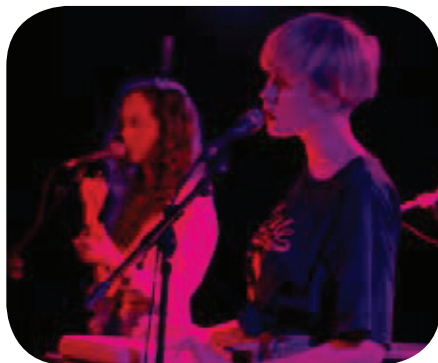
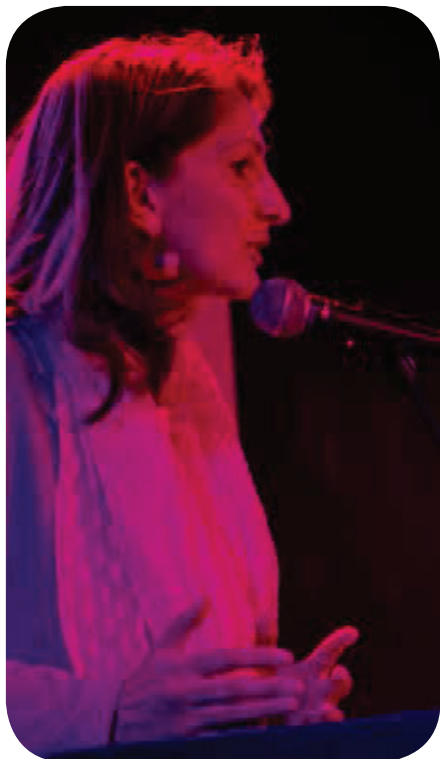
vrijheids
college

freedom
from fear

A stylized icon of a square with an arrow pointing right, representing the 'freedom from fear' concept.

Lezing: Onderhuidse vijand /
Naeeda Aurangzeb

Vrijheidsnummer: Niets daarvan
is waar / Mevrouw Tamara

**“Vrijheid en vrede
kan je niet scheiden,
je hebt vrede nodig
om vrijheid te
voelen”**

Student Leisure & Events

**“Vrijheid is het
volgen van je hart
om je wensen te
durven dromen”**

Student Apothekersassistent

FREEDOM FROM FEAR

Onderhuidse vijand / Naeeda Aurangzeb

Een angstvrij bestaan voor iedereen. Dat is wat Roosevelt voor ogen stond toen hij op zes januari 1941 zijn State of the Union uitsprak en de vierde vrijheid beschreef: *Freedom from Fear*. Hij zei: 'De vierde [vrijheid] is vrijwaring van vrees – wat, uitgedrukt op wereldschaal, een wereldwijde bewapeningsvermindering inhoudt naar een zodanig niveau en op zo'n grondige manier dat geen land meer in staat zal zijn een daad van fysieke agressie te plegen tegen welk buurland dan ook – waar ook ter wereld.'

Vrijwaring van angst voor wapens dus, en dan met name vrijwaring van de vrees voor nucleaire wapens.

Hoe springlevend deze angst nog is hebben we eind maart van heel dichtbij kunnen zien. Wereldleiders, hun staf en beveiligingstroepen deden ons land aan voor de nucleaire top in Den Haag. Ze spraken over de gevaren van die wapens, over de macht van de naties die nucleaire wapens bezitten en over de manier waarop zij u, mij en zichzelf hiertegen kunnen beschermen.

Dat al die grote leiders zelf ook geen angstvrij bestaan leiden, konden we opmaken uit de aanwezigheid van het enorme beveiligingsleger, de vele rondcirkelende helikopters en de mobiele muren die om de leiders heen werden gebouwd. Allemaal ter bescherming van hun veiligheid. Hun conclusie tijdens de top in Den Haag: onze planeet loopt gevaar als we ons niet goed verhouden tot die vieze bommen. Voor het gemak vergaten we dat wij dit nucleair gevaar zelf hebben bedacht en ontworpen. En dat wij het zijn die het in stand houden.

Anno 2014 zijn de wapens niet verdwenen. Sterker nog: ze zijn veel destructiever en intelligenter dan in Roosevelt's tijd. Ja, er zijn

afspraken gemaakt over het gebruik ervan, maar het is afwachten wie op welk moment en op welke plek de codes schendt.

Die levende angst is in ieders belang. Een wereld zonder angst, dus zonder wapenindustrie en defensie, staat namelijk gelijk aan economische zelfmoord. Het schijnt waar te zijn: vrede loont niet. In de praktijk betekent dit dat naties die officieel vijanden zijn, in het belang van de wapenindustrie *off the record* zaken doen met elkaar. Zo vertelde een bejaarde oud-wapenhandelaar in Tel Aviv over zijn bezoek aan mijn geboorteland, Pakistan. Als joods Israëliër mocht hij officieel Pakistan niet in. In een privévliegtuig landen op een landgoed om wapens af te leveren kon wel.

Minder minder minder!

Wat Roosevelt ook voor ogen stond met zijn Vrijwaring van Angst was dat wij niet bang hoeven te zijn voor een gewapende aanval door onze buurlanden. Op ex-Joegoslavië na gaat het sinds de Tweede Wereldoorlog best goed in Europa. En sinds de val van de Sovjet Unie slaap ook ik een stuk rustiger. Ik was als kind behoorlijk bang voor de Russen. Het waren met name de verhalen over verdwenen dissidenten waar ik wakker van lag. En dus geloof ik graag dat dat geschiedenis is. Tot de Russen half maart van dit jaar besloten dat zij recht hadden op de Krim.

Het late NOS Journaal toont beelden van gewapende Russische mannen die verhaal halen bij de eigenaresse van een pension. Ze vragen de eigenaresse of het waar is dat zij een pro-Russische medewerkster heeft ontslagen. De pensionhoudster ontkent en probeert de mannen zo snel mogelijk weg te krijgen. In dezelfde reportage worden beelden getoond van een begrafenis. Het groene kleed op de kist verradt dat het gaat om een begrafenis van een moslim. Huilende vrouwen vergezellen de stoet. De overledene – een jonge Tataar – belandde in een heftige discussie met pro-Russische landgenoten. Hij werd later dood aangetroffen in een bos.

Ik kijk naar deze televisiebeelden van de Krim. Het is twee uur 's nachts, na een lange verkiezingsdag in ons eigen land. Een dag waarop we werden wakker geschud. Niet door het verlies van de

PvdA of de winst van D66, maar door de woorden ‘minder, minder, minder’. Ik staar naar het televisiescherm en kijk verstijfd naar de dame in het pension. Ik vraag me af of de receptioniste tot gisteren ook dacht: ‘In mijn land komt het heus niet zover dat gewapend testosteron me de mond snoert.’ Net zo min als ik ooit had kunnen bedenken dat Nederlandse weldenkende volwassenen in koor zouden roepen: ‘Minder, minder, minder!’.

Geert Wilders riep terug: ‘Gaan we voor zorgen!’ ‘Hoe?’ vraag ik me hardop af. ‘Hoe ga je dat doen?’ Het antwoord wil ik eigenlijk niet weten.

Ja-knikkers

De dag erna kijk ik in de bioscoop naar de film *Twelve years a slave*. De witte slaveneigenaar gaat hardhandig om met zijn bezit, net als met zijn echtgenote. Een huilende bioscoopzaal in hartje Amsterdam. De dame naast mij kruipt tegen haar vriendje aan en herhaalt om de paar minuten: ‘O wat erg, ze doen niets om te helpen.’

Ik bemerk mijn groeiende – onterechte – frustratie en wil vragen: ‘En u, bent u tegen zwarte piet? Snapt u de discussie? Of bent u van mening dat “ze van onze traditie moeten afblijven”? Riep u ook “Minder, minder, minder”?’ Het zijn vooroordelen, dat weet ik. Maar toch: statistisch gezien zitten ook hier in de bios PVV-stemmers en ja-knikkers.

Wat ik ook steeds vaker bij mezelf bemerk: de angst om vrijuit te spreken. Kleur bekennen voelt niet altijd veilig. Recht op *Freedom of Speech* waarborgt in theorie de *Freedom from Fear*. Omdat er vrijheid van meningsuiting is, hoeven we niet bang te zijn ons uit te spreken. Omdat er geen angst zou mogen zijn om te zijn wie je bent, moet je kunnen zeggen wat je wilt. Ik hoef dus niet bang te zijn omdat ik moslim ben. Toch voel ik me op zijn minst soms ongemakkelijk onder mijn moslim-zijn. Regelmatig hoor ik mezelf de verontschuldiging uitspreken: ‘Ik ben wel moslim op mijn eigen manier hoor!’ Net zo vaak geeft de ander mij een opening tot het anders-zijn door voor mij te besluiten: ‘Ja, maar jij bent anders’.

Ben ik anders? In vergelijking met wie? Bin Laden? De mensen waar Wilders en Hans Jansen ons voor waarschuwen? Ik weet de antwoorden niet, ik kan in niemands hoofd kijken, dus houd ik soms mijn mond omdat ik geen kleur durf te bekennen. Ik maak geen gebruik van mijn recht tot spreken. In plaats daarvan geef ik gehoor aan de onrustige angst in mijn binnenste. Angst veroordeeld te worden tot de ultieme ander: de slechterik.

Rode lap

Die angst is niet geheel onterecht. In de loop der jaren heb ik – en met mij veel andere moslims in ons land – ervaren hoe gemakkelijk je in een kamp kunt worden gedrukt. Je vergeet die keren niet makkelijk. De nare bijsmaak blijft je achtervolgen. Als tiener kreeg ik van mijn docent economie de vraag: ‘Aan welke kant sta jij? Jij bent toch moslim, sta je aan onze kant of aan die van Saddam?’

Op elf september 2001 groette ik, zoals iedere dag, de receptionist op mijn werk toen ik de deur uit liep. Hij keek me aan en zei: ‘Jouw mensen hebben het gedaan.’ Hij liep weg, nog voordat ik iets kon zeggen. Ik stapte de trein in. Ik wist toen nog niet wat er was gebeurd, maar ik voelde wel de blikken van de medepassagiers. Zinnen als ‘Het zijn de Palestijnen, zij hebben het gedaan,’ en ‘Het zijn altijd de moslims, komt door dat geloof van ze,’ werden met een krachtige vanzelfsprekendheid uitgesproken terwijl ik recht in mijn gezicht werd aangekeken. Mijn hoofddoek werkte duidelijk als een rode lap.

De weken erna moest mijn jongste broertje op de lagere school tijdens het buitenspelen zo vaak de rol van ‘moslimterrorist’ op zich nemen dat hij huilend thuis kwam en riep: ‘Ik wil blauwhelm zijn, waarom mag ik geen blauwhelm zijn?’

Vagina

Ik kan nu zeggen, ik weet uit ervaring hoe snel de stemming omslaat en hoe dun het masker der beschaafdheid is. Toch zijn het niet de PVV, de Russen of de nucleaire wapens die mij het meest uit mijn slaap houden. De momenten van echte angst die ik heb ervaren

hadden altijd te maken met het feit dat ik geboren ben met een vagina tussen mijn benen in plaats van een penis.

Pakistan: ik was een jaar of zeven. Ik zat met mijn ouders in de nachtbus op weg naar de grote stad, Lahore. De bus zat vol mannen. De enige vrouwen waren mijn moeder, ikzelf en een andere vrouw. Een jonge vrouw die zonder chaperonne aan het reizen was. Hoe jong ook, ik voelde dat de spanning om te snijden was. Mijn ouders probeerden de dame onder hun hoede te nemen, maar zij weigerde beleefd. De mannen flirtten met haar en plaatsten ongepaste opmerkingen. Zij bleef onverstoorbaar voor zich uit staren. Ik begreep dat het ongepast was dat zij alleen reisde. En dat het maar de vraag was of ze veilig op haar bestemming zou aankomen. Het tafereel is me altijd bijgebleven. Net als de onuitgesproken vraag die ik toen had: waarom kan zij niet gewoon alleen reizen, zonder dat het zoveel onrust moet veroorzaken?

Een paar jaar later moest ik toezien hoe mijn vader woedend de opdracht aan mijn moeder gaf een sjaal om mijn schouders te slaan. Mijn ontluikende borsten moesten bedekt worden, ontkend. Het voelde alsof ik een zonde had begaan. Al wist ik niet goed wat voor zonde dat precies was. Later zou ik 's nachts op straat in steden als Den Haag, Amsterdam en Rome vaak over mijn schouder kijken. Bang. Niet voor wilde beesten, want die zijn er niet in grote steden. Ook niet bang dat ik zou worden beroofd, maar bang dat ik zou worden aangerand of verkracht.

Nagesist

Tijdens de voordracht van deze speech stelde ik de vraag aan het publiek: wie is er wel eens aangerand of verkracht? Steeds weer gingen er vingers omhoog. Veel vrouwen hebben helaas ervaring met aanranding of zelfs met verkrachting. En vrijwel iedere vrouw heeft wel eens seksisme of intimidatie meegemaakt: nagesist of -gefloten worden op straat, in je billen geknepen worden tijdens het uitgaan, uitgekled worden met de ogen, seksueel getinte opmerkingen van een mannelijke collega of iemand die net iets te lang naast je blijft rijden op straat.

Soms vangen vrouwen die dapper genoeg zijn om hulp te zoeken, ook nog eens bot. Opmerkingen als ‘Maar je bent toch ook een lekker wijf?’, of ‘Wat had je aan dan?’ zijn niet erg bemoedigend voor vrouwen die zijn aangerand of de dreiging daartoe hebben ervaren. Vaak verschuilen wij ons achter zinnen als ‘In Nederland kunnen en mogen vrouwen alles doen en zijn ze veilig’. Maar is dat zo? Kunnen we die veiligheid blijven waarborgen? Houden we oog voor de angsten die het fysiek vrouw-zijn met zich meebrengt? Ik geloof in het recht van vrijwaring van angst omdat je vrouw bent. Ook al is dat in de praktijk vaak nog ver te zoeken.

Bij naam noemen

De praktijk waarin ik opgroeide was er een van een constante angst dat ik niet meer naar school zou mogen, betrappt zou worden terwijl ik met een jongen stond te praten of zou worden uitgehuwelijkt. Deze angsten waren niet geheel onterecht. De voorbeelden van vrouwen en meisjes die werden gestraft kende ik van dichtbij. Vrouwen die niet de geschiedenisboeken ingaan. Lang heb ik hun namen niet hardop durven uitspreken uit angst voor mijn eigen veiligheid. Die angst heb ik losgelaten. Vandaag wil ik ze bij naam noemen.

Nasra – Mijn vriendinnetje op de lagere school. Ze was twintig toen ze uit het raam werd gegooid. Ze stierf op straat, haar gezicht duidelijk toegetakeld. Haar vader nam de verantwoordelijkheid voor de moord op zich. De kans is groot dat haar broer de echte dader was. Ze was te vrijgevochten, een schande voor de familie. Vanwege haar spijkerbroek en schaterlach. Rotterdam-Zuid.

Qudsia – We werden vriendinnen omdat onze vaders vrienden waren. Zij was smoorverliefd op een jongen in haar geboorteland. Haar vader beloofde dat zij in de zomer met hem mocht trouwen. Die zomer trouwde ze inderdaad. Maar niet met haar grote liefde. Onder dwang werd ze uitgehuwelijkt aan een ander. Wat volgde was een huwelijk van gevangenschap, geweld en verkrachting. Toen ze zwanger bleek, vluchtte ze naar een opvanghuis. Alleen, zonder familie en vrienden om haar heen, beviel zij van een dochter. Lange jaren van

eenzaamheid en depressie volgden. Haar echtgenoot bleef weigeren de religieuze echtscheiding uit te spreken. Getekend voor het leven. Rotterdam-West.

Fouzia – Mijn vakantie vriendinnetje in Pakistan. Bloedmooi en veel te avontuurlijk voor een dorpsmeisje. Ze raakte zwanger op haar zestiende. De keus was: de doodstraf of verkopen aan een goede bidder. Ze werd verkocht en mocht nooit meer terugkeren naar het dorp, niet zolang haar vader en broers leven. Haar moeder zoekt haar soms in het geheim op. Niemand nam de moeite uit te zoeken van wie ze zwanger was.

Shazia – Onze ouders waren bevriend. Zij werd verliefd op de zoon van de bureu. Haar vader beschouwde het als een miskennis van zijn gezag. Nadat ze zwaar was mishandeld door haar broers, zocht ze samen met haar vriendje bescherming bij de politie. Haar vader stak op klaarlichte dag de vader van haar vriendje neer voor de bakker. ‘Eerherstel’ noemde hij het. Bostel.

Hawwa – Ik leerde haar kennen tijdens een lezing. Al snel bleek dat ze weinig buiten de deur kwam, dus ik bezocht haar geregeld bij haar thuis. Na een lang huwelijk waarin zowel zichzelf als haar kinderen werden mishandeld, vroeg zij uiteindelijk echtscheiding aan. Vlak nadat de scheiding door de rechtbank in Rotterdam werd uitgesproken, werd zij door messteken om het leven gebracht. De dader was haar ex-echtgenoot. Spangen, Rotterdam.

De daders: ofwel nooit veroordeeld ofwel reeds vrijgelaten. De dochters, moeders en zussen van deze vermoorde vrouwen lijden nu nog.

Fabel

De verhalen die ik beschrijf zijn voorbeelden van extreme uitwassen van geweld tegen vrouwen. En bovendien ook nog eens voorbeelden uit ‘andere culturen’. Maar was uw handen niet te snel in onschuld. ‘Geweld in de privésfeer is de omvangrijkste geweldsvorm in onze samenleving,’ schrijft het Ministerie van Volksgezondheid op haar website. Partnarmishandeling, kindermishandeling: de vijand in je

meest intieme ruimte, thuis, de plek waar we veilig moeten zijn. Waar kun je nog veilig zijn als je dat thuis niet meer bent?

Hoe vaak het ook voorkomt, we bagatelliseren deze vorm van geweld het meest. We lachen het weg. Zowel slachtoffers als omstanders. Slachtoffers zeggen: 'Ik wás ook lastig.' of: 'Zo erg was het niet,' en 'Ik ben toch goed terecht gekomen?'. Omstanders zeggen: 'Dan gaat ze toch weg?' of 'Daar kiezen ze toch zelf voor, die vrouwen?' Wij geloven graag dat we niemand kennen die slachtoffer is van huiselijk geweld. We geloven graag dat onze vrienden hun vrouwen en kinderen niet slaan en dat huiselijk geweld alleen voorkomt bij 'andere culturen', armen, werklozen en laagopgeleiden. Dat is een wijdverspreide fabel.

Nucleaire wapens, de Krim, vrouwenonderdrukking in Afghanistan... Daar vinden we allemaal iets van, uiteraard. We staan bovendien aan de goede kant van het moreel gelijk. De vijand dichtbij negeren we. Als we toegeven dat onze beste vriend hardhandig omgaat met zijn echtgenote, dan moeten we overgaan tot actie en dat zal gevolgen hebben voor onze eigen relatie met die vriend. Dus doen we te vaak alsof we het niet weten. En bovendien: 'huiselijk' geweld, dat klinkt als een privéaangelegenheid. Mogen wij ons wel bemoeien met iets wat bij een ander thuis gebeurt?

Ik vraag tijdens mijn speeches vaak wie er wel eens slachtoffer is geweest of momenteel zelfs is, van huiselijk geweld. Er gaan altijd meer vingers omhoog dan ik zou wensen. Blanke, hoogopgeleide vrouwen die zich in eerste instantie niet voelen aangesproken door het onderwerp, zeggen aan het eind van mijn speech: 'Je had het ook over mij, het duurde even voordat ik doorhad dat wat ik doormaak wel degelijk valt onder huiselijk geweld'. In de meeste gevallen weet de omgeving van niets. Uit schaamte houden de slachtoffers hun mond.

Opvallend vaak ook word ik aangesproken door volwassen mannen die als kind door hun vader zijn geslagen. Na de gebruikelijke bagatelliserende opmerkingen en het weglachen, komt altijd het echte verhaal. Gebroken wilskracht, pijn, diep gevoel van onveiligheid, onderhuidse stress die niet verdwijnt. Niet zo gek, volgens diverse onderzoeken vertonen slachtoffers van huiselijk geweld

het posttraumatisch stresssyndroom en lijken hun symptomen op die van oorlogsslachtoffers.

Huiselijk geweld laat diepen sporen na en toch gaan wij door met wegstijgen en bagatelliseren. Misschien is dat deels omdat het vinden van een adequate oplossing voor deze wijdverspreide vorm van geweld moeilijker is dan het vinden van een oplossing voor een conflict tussen twee naties. Of ontbreekt economisch belang? Al die vrouwen die nu in de ziektewet zitten tengevolge van burn-out en depressies, studentes die hun studies niet afmaken... Kapitaalvernietiging. Misschien moeten we Wilders laten uitrekenen hoeveel huiselijk geweld ons kost. Gaan we het dan serieus nemen?

Bloed aan hun handen

Sommige mannelijke toehoorders verwijten mij dat ik het enkel over geweld tegen vrouwen heb en geweld tegen mannen ontken. Ik ontken niet dat mannen ook slachtoffers zijn, maar vrouwen zijn – helaas – veel vaker slachtoffer dan dader. Of het nu gaat om aanranding, verkrachting, eerwraak of partnergerelateerd geweld, vrouwen trekken vaker aan het kortste eind. Ik vraag me daarom af: waar en wanneer wordt er een top met wereldleiders gehouden om zich uit te spreken tegen deze misdaad tegen de menselijkheid?

Roosevelts *Freedom from Fear* blijft wat mij betreft bij loze woorden zolang kinderen en vrouwen in hun eigen huis met angst in bed liggen omdat ze overgeleverd zijn aan de grillen van hun vader of partner, de man die zij liefhebben. Liefde hoort geen pijn te doen, een simpele waarheid die we vergaten terwijl we druk bezig waren met het maken en in stand houden van nucleaire wapens en het creëren van nieuwe vijanden. Het is tijd dat we de aandacht richten op onszelf en daar de boel eens grondig aanpakken!

Ik eindig met het gedicht van Marianne Williamson, dat door Nelson Mandela werd uitgesproken tijdens zijn inauguratierede in 1994. De man die alle vormen van angst en geweld van dichtbij had gezien en op basis van die ervaring koos voor dit gedicht.

Our deepest fear

Our deepest fear is not that we are inadequate.

Our deepest fear is that we are powerful beyond measure.

It is our light, not our darkness that most frightens us.

We ask ourselves,

Who am I to be brilliant, gorgeous, talented, fabulous?

Actually, who are you not to be?

You are a child of God.

Your playing small does not serve the world.

*There is nothing enlightened about shrinking
so that other people won't feel insecure around you.*

We are all meant to shine, as children do.

We were born to make manifest the glory of God that is within us.

It's not just in some of us; it's in everyone.

And as we let our own light shine,

we unconsciously give other people permission to do the same.

As we are liberated from our own fear,

our presence automatically liberates others.

Niets daarvan is waar / Mevrouw Tamara

Hoort dit zo te gaan?
Ik voel me niet thuis
Mijn mening spreek ik niet uit
Als ik dat deed, kon ik nooit meer zijn

Wij hebben nooit buiten gezien
Moeten wij hier altijd blijven
Ik weet niet eens of het bestaat
En of het er beter is dan hier

Ons verdriet leek zo echt
Men verklaarde ons voor gek
Niets daarvan is waar
Ik weet slechts van wapens
Die bepalen ons bestaan
Dat is zo in dit land
Hoort dit zo te gaan?
Wij hebben allen honger
Maar zijn niet verdrietig
Om zijn dood
Niets daarvan is waar

door: Guy Corneille en Mevrouw Tamara

vr!heids
college

freedom
of speech

A stylized orange arrow pointing downwards, enclosed within a square frame.

Lezing: Waarom de vrijheid van
meningsuiting de meest funda-
mentele vrijheid is / Rob Wijnberg

Vrijheidsnummer: Vonken /
Tommy Ebben en Stefany June

“Vrijheid is zeggen
wat je wilt, maar
rekening houden
met de ander”

Student Apothekersassistent

“Vrijheid is
leven als jezelf,
ga niet dood als een
kopie”

Student Sociaal Cultureel Werk

FREEDOM OF SPEECH AND EXPRESSION

Waarom de vrijheid van meningsuiting de meest fundamentele vrijheid is / Rob Wijnberg

Over de vrijheid van meningsuiting is het altijd gemakkelijk praten in Nederland. Je zou zelfs kunnen stellen: gratis praten. Want pleiten voor de vrije meningsuiting is in ons land preken voor eigen parochie. Nagenoeg iedereen onderschrijft het belang van deze fundamentele waarde.

Ook juridisch is de meningsvrijheid in weinig landen ter wereld zo stevig verankerd als in het polderland dat zich graag als progressief mag profileren. Zelden leidt een zaak waarin de uitingsvrijheid ter discussie wordt gesteld tot een veroordeling. Strafbbaarstelling van godslastering, in grote delen van de wereld nog altijd goed voor zware gevangenisstraffen of erger, is hier al jaren een dode letter – en sinds december 2013 zelfs helemaal uit het wetboek geschrapt.

‘Verwerpelijk’ gedachtegoed

Ondanks deze maatschappelijke en juridische consensus blijft ook in een vrij land als Nederland waakzaamheid geboden. Lang niet altijd zegeviert het vrije woord wanneer het op de proef wordt gesteld. Zo werd in april 2014 pedofielenvereniging Martijn verboden omwille van haar onacceptabele gedachtegoed. Anders dan het Gerechtshof Arnhem-Leeuwarden, dat eerder nog een verbod uitdrukkelijk van de hand wees omdat er ‘geen sprake is van dreigende maatschappelijke ontwrichting’, besloot de Hoge Raad de club alsnog definitief te ontbinden. De reden luidde simpelweg dat ‘de vereniging de gevaren

van seksueel contact met jonge kinderen bagatelliseert, dergelijke contacten zelfs verheerlijkt en haar opvattingen ook propageert.’

Een buitengewoon verstrekkend oordeel, gegeven het feit dat de vereniging zelf (als vereniging) nooit strafbare feiten heeft gepleegd, nooit strafbare afbeeldingen van minderjarigen heeft verspreid en zich ook nooit schuldig heeft gemaakt aan de aanmoediging van strafbaar gedrag. Het is enkel het gedachtegoed – seks tussen volwassenen en (zeer jonge) minderjarigen moet gelegaliseerd worden – dat als reden voor het verbod wordt aangegrepen.

In de politiek en de pers heerste vooral opluchting en instemming: het verwerpelijke gedachtegoed van de pedofielenvereniging hoort simpelweg niet thuis in de Nederlandse samenleving, klonk het veelal. ‘Het zal je kind maar zijn’, kon je er ook in door horen klinken. Slechts een klein groepje dissidenten, aangevoerd door schrijver Anton Dautzenberg, schreef een petitie tegen het verbod, ‘Hoge Raad, verbied Vereniging Martijn niet’, ondertekend door een vijftigtal prominenten waaronder Arnon Grunberg, Tommy Wieringa en Freek de Jonge.

Grenzen

Hoewel het nodige begrip is op te brengen voor hen die de vereniging liever kwijt dan rijk zijn, schaar ik mij toch volmondig achter de opiniemakers die het verbod een ernstige vergissing vinden en de vrijheid van meningsuiting hier liever hadden zien zegevieren. Dat heeft alles te maken met wat vrijheid van meningsuiting in mijn ogen is: uitdrukkelijk niet het soort vrijheid dat de meeste politici, opiniemakers en nu ook de rechters van de Hoge Raad eronder verstaan. Die misvatting is niet zo vreemd. Van Theo van Gogh tot Fitna, van Minder Marokkanen tot Vereniging Martijn: de afgelopen vijftien jaar heeft het in de discussie over de meningsvrijheid altijd gedraaid om de verkeerde vraag, namelijk wat ‘de grenzen’ van deze vrijheid nu precies zijn.

Daarmee is steeds weer de indruk gewekt dat iemands meningsvrijheid kleiner zou moeten zijn naarmate hij de vermeende ‘grenzen’ ervan opzoekt. Anders gezegd: hoe schadelijker, verwerpelijker,

kwetsender, beledigender of immoreler iemands opvatting of gedachtegoed, des te meer dringt de vraag zich op of dit 'buiten' de vrijheid van meningsuiting valt.

Maar met vrijheid van meningsuiting is het nu juist precies andersom: hoe schadelijker, verwerpelijker, kwetsender, beledigender of immoreler de opvatting die wordt gepropageerd, des te meer zou de bescherming van het recht op vrijheid van meningsuiting opgeld moeten doen. Vrijheid van meningsuiting is namelijk het recht de *communis opinio*, de status quo, *the powers that be* – of zeg gerust: alles wat in een samenleving als 'normaal' of 'acceptabel' wordt beschouwd – te ondergraven, te tarten, ter discussie te stellen en te veranderen. Hoe verder iemand buiten de oevers treedt van wat 'door de beugel' kan, hoe belangrijker het dus wordt dat de meningsvrijheid het beschermt.

Onmogelijke vrijheid

Vrijheid van meningsuiting is in die zin de meest atypische vrijheid die we kennen: het is niet de vrijheid om consensus te zoeken of zelfs maar 'het goede' te propageren. Nee, het is juist de vrijheid om de consensus te doorbreken door wat onder 'het goede' wordt verstaan ter discussie te stellen. Vrijheid van meningsuiting begint dus pas werkelijk, en bewijst zijn waarde pas echt, op het moment dat ze geldt voor precies die ideeën, opvattingen en wereldbeelden die het verst afstaan van wat als acceptabel en toelaatbaar wordt beschouwd. Het is als het ware een manier om het 'ontoelaatbare' een plek te geven in de samenleving.

Dat maakt van vrijheid van meningsuiting een onmogelijke vrijheid. De *core rationale* van meningsvrijheid is immers het waarborgen van een vrij en open debat over goed en kwaad. Het doel daarvan is niet om vast te stellen wat de ware aard van goed en kwaad is. Integendeel: meningsvrijheid dient er, als principe, juist toe nooit tot die vaststelling te komen. Want als de vrije expressie een voorwaarde is voor het hebben van een conceptie van goed en kwaad, kan diezelfde conceptie van goed en kwaad nooit tegelijkertijd de grenzen vormen van de vrije expressie.

De vrijheid van meningsuiting is in die zin een absolute vrijheid; ze vereist grenzen, gebaseerd op een bepaalde moraal, maar verwerpt zelf, als principe, de vaststelling van die grenzen. Immers, als de mens een morele waarheid tot zijn beschikking zou hebben, waarom zou hij dan nog langer ‘goed’ en ‘kwaad’ bediscussiëren?

Filosofische boemerang

De vraag ‘mag je dat zeggen?’ werpt om bovenstaande redenering niets meer op dan een overloze discussie: meningsvrijheid is een principe dat de vaststelling van haar eigen grenzen ondermijnt. Deze paradox wordt treffend geïllustreerd door het in 2007 door Geert Wilders geschreven pleidooi voor een verbod op de Koran. De reden dat een dergelijk verbod tot mislukken is gedoemd, is precies dezelfde reden waarom Wilders het pleidooi mocht houden, namelijk het recht bepaalde waarden voor te staan en te uiten. Die waarden zelf kunnen derhalve nooit gebruikt worden om andersoortige waarden van het discours te weren, omdat dat argument als een filosofische boemerang op zichzelf terugkaatst: een moslim zou op grond van zijn waarden dan óók Geert Wilders het zwijgen kunnen opleggen.

Er zou dan een patstelling ontstaan, die onherroepelijk leidt tot oneindige regressie: iedereen zou het recht hebben om iedereen het zwijgen op te leggen op grond van zijn wereldbeeld. De filosoof John Stuart Mill, grondlegger van het klassieke liberalisme, stelt niet voor niets dat de vrije expressie betekent dat niemand het recht heeft een ander het woord te ontnemen op grond van zijn morele opvatting. Zelfs niet als die opvatting alom gedeeld wordt: ‘Als de gehele mensheid, behalve één persoon, dezelfde mening had, dan zou de mensheid niet meer recht hebben om die enkeling met zijn afwijkende opinie het zwijgen op te leggen dan die persoon zou hebben, als hij de macht had, om de hele mensheid tot zwijgen te dwingen.’ Met andere woorden: juist die mening die de vraag opwerpt of hier ‘de grenzen van de vrijheid van meningsuiting’ worden overschreden, dient te worden beschermd door de vrijheid die het ter discussie stelt.

Vrijheid van meningsuiting is dus niet alleen het recht om een waarheid of wereldbeeld voor te staan en te uiten, maar bovenal het

recht om waarheden en wereldbeelden ter discussie te stellen; het recht om een definitieve vaststelling van goed en kwaad op te schorten door deze voortdurend onderuit te halen en van zijn definitieve verwezenlijking te weerhouden. De vrijheid van meningsuiting is, kortom, het recht om te twijfelen. Want, zo zegt ook Mill, ‘er bestaat het grootste verschil tussen de veronderstelling dat een mening juist is, omdat zij nooit is weerlegd, en de constatering dat zij waar is met de bedoeling niet toe te staan dat men haar weerlegt.’

Wie dus een mening van het discours wil verwijderen om daarmee een ander het recht te ontnemen die mening – óf de opvatting die ze juist bestrijdt – in twijfel te trekken, stelt in feite zijn eigen zekerheid gelijk aan absolute zekerheid, met de pretentie uit te kunnen maken welk wereldbeeld het juiste is en welk niet. ‘Elk stilleggen van een discussie is een aanmatiging van onfeilbaarheid,’ concludeert Mill dan ook.

Strijd om het gelijk

Natuurlijk houdt meningsvrijheid daarmee niet de noodzaak in dat wij elkaar maar lukraak kunnen beledigen, kwetsen of aantasten in de integriteit of goede eer. Ook deze verdediging van het vrije woord moet zeker niet worden begrepen als een regelrechte aansporing daartoe. Helaas verzandt het debat nog al te vaak in een discussie over (het ontbreken van) fatsoenlijke omgangsvormen; waar de een ten stelligste het ‘recht om te beledigen’ verdedigt, klinkt niet zelden het verweer dat wij ‘zo niet met elkaar omgaan’. Dat laatste is niet meer dan lege retoriek: de manier waarop wij met elkaar omgaan, staat juist ter discussie. Dat wil zeggen: teruggrijpen op conventies of geldende fatsoensnormen om het discours schoon te vegen, ondermijnt in zekere zin de aard van vrije expressie, namelijk dat zij als vrijplaats dient om conventies en normen ter discussie te stellen of zelfs te doorbreken.

Leven in een vrije samenleving is dan ook per definitie een strijd – een strijd om het gelijk. Het kenmerk van een gezonde democratie is niet dat zij onwelgevallige geluiden van het discours weet te weren, maar dat zij deze weet te absorberen. Een opvatting wordt immers

pas echt een gevaar wanneer zij buiten de maatschappij dreigt te vallen. Zolang zij zich een plek weet in het bediscussieerbare, valt zij nog onder controle van het publieke begrip. Wanneer men dus – bedroefd en bezorgd – spreekt over bepaalde grenzen die weer eens zijn verlegd of over normen die zijn vervaagd, zie ik dat doorgaans als iets positiefs. Immers, het toont bovenal de flexibiliteit van onze samenleving aan.

Zelfs Geert Wilders, wiens uitlatingen en standpunten jaren geleden wellicht tot juridische vervolging hadden kunnen leiden – soortgenoot in het politieke spectrum Hans Janmaat is daar het historische bewijs van – heeft nu een eigen, legitieme plek in de politiek verworven; zijn opvattingen worden gehoord, bediscussieerd en ook bestreden. Soms haalt men zelfs zijn schouders op, ten teken dat hij, anders dan bijvoorbeeld de Belgische partij Vlaams Belang van Filip Dewinter, waarvoor een cordon sanitaire geldt, geaccepteerd is in het publieke discours. Het scala aan opvattingen is als het ware door (of met) hem verbreed. Bepaalde grenzen zijn verlegd.

Oneindig herinterpreteren

De vraag die zich nu dan natuurlijk opdringt, luidt: waarom zou je dit überhaupt moeten willen? Waarom zou je de grenzen van het toelaatbare in het publieke debat willen verschuiven? Waarom zou je opvattingen of wereldbeelden die zo evident in strijd zijn met de moraal van een samenleving de ruimte willen geven?

Het meest simpele antwoord op die vraag luidt: omdat alleen het aanvallen van de communis opinio, het doorbreken van geldende taboes, tot vooruitgang leidt. Hadden we honderd jaar geleden hetzelfde gedaan als de Hoge Raad nu doet – verwerpelijke opvattingen verbannen –, dan hadden vrouwen nog steeds geen kiesrecht gehad. Hadden we dat tweehonderd jaar geleden gedaan, dan hadden we nu allemaal nog in de Schepping geloofd in plaats van in de evolutietheorie. Zeg ik daarmee dat het doorbreken van het taboe op seks met minderjarigen een vooruitgang zou betekenen? Geenszins. Maar de vrijheid inperken om het taboe te kunnen doorbreken, is hoe je het ook wendt of keert geen vooruitgang.

Het complexere antwoord op de vraag waarom je onacceptabele opvattingen de ruimte zou willen geven, hangt dan ook volledig af van de definitie van vooruitgang die je erop nahoudt. Je kunt – mocht je erin geloven – vooruitgang beschouwen als een lineair proces waarin verkeerde ideeën (de aarde is plat) en foute opvattingen (slavernij is geen probleem) uiteindelijk door voortschrijdend inzicht het onderspit delven en plaats moeten maken voor juiste ideeën (de aarde is rond) en goede opvattingen (mensenrechten). Zo bekeken is de beslissing van de Hoge Raad om het verwerpelijke gedachtegoed van de pedofielenvereniging te verbieden een stap in de goede richting: dachten we vroeger nog dat er niks mis was met seks met kinderen, inmiddels weten we beter – dus met het verbod op dit gedachtegoed gaat niks verloren. Integendeel.

Mijn opvatting van vooruitgang is echter een andere. Als filosofisch antifundamentalist, sterk beïnvloed door het existentialisme van Martin Heidegger en het pragmatisme van Richard Rorty en William James, geloof ik niet dat vooruitgang lineair verloopt: omdat de werkelijkheid niet één ‘juiste’ of ‘goede’ interpretatie aan ons opdringt, rest de mensheid niets anders dan het oneindig herinterpreteren van wat wij op dit moment, in deze context en volgens de nu geldende maatstaven, als juist en goed beschouwen.

Vooruitgang schuilt dan niet zozeer in het vervangen van de onjuiste ideeën of verkeerde opvattingen door de juiste en de goede, om zodoende steeds dichterbij het ‘eindpunt’ te geraken, maar in het oneindig uitbreiden van het palet aan ideeën en opvattingen dat we tot onze beschikking hebben. Of preciezer gezegd: vooruitgang bestaat eruit dat de mens niet zozeer steeds ‘waardere’, maar simpelweg steeds méér manieren van kijken naar (en dus begrijpen en beheersen van) de wereld heeft.

Twee kanten van de medaille

Ieder verbod op het koesteren en propageren van een gedachtegoed, zoals waartoe de Hoge Raad nu besloten heeft, is door die bril bekeken een achteruitgang: het verkleint het palet aan ideeën en opvattingen die we als mensheid hebben en met elkaar uitwisselen, uit naam

van de misvatting dat de samenleving naar de goede en juiste opvattingen beweegt als het de zwarte schapen onder die ideeën en opvattingen maar weet uit te bannen.

Waarom dan niet ook – uit naam van de communis opinio, of de schade die het berokkent – de opvattingen van de PVV over moslims en Marokkanen verbieden, of – gezien de financiële crisis die het neoliberalisme heeft veroorzaakt – de opvattingen van de VVD in de ban doen? Omdat het niet voor niets vrijheid van meningsuiting heet en geen vrijheid van waarheidsvinding. Zoals de Amerikaanse filosoof Richard Rorty ooit zei: *‘The only thing mankind can do is exchange our beliefs and desires with each other and as far as we can see: that is what human life will be like forever.’*

Vrijheid van meningsuiting is en blijft dus altijd een medaille met twee kanten: zij biedt evenveel ruimte voor waanzin en onverdraagzaamheid als voor saamhorigheid en liefde. Maar uiteindelijk, en daar gaat het om in een samenleving, is zij boven alles een onontbeerlijke aanzet tot vertrouwen. De kracht van een open en vitale democratie schuilt niet zozeer in haar vermogen onwelgevalige geluiden te weren, als wel in haar vermogen deze te absorberen. Dat noemt men tolerantie: het verwerpelijke verwerpen zonder haar te verbannen. Tolerantie is dus eigenlijk een soort ‘normvervaging’. En hoewel normvervaging uitsluitend beschouwen als iets ‘slechts’ tegenwoordig salonfähig is, is het ook eenzijdig. Normen zijn, naast de smeerolie voor een prettige omgang, immers ook de grond waarop we elkaar veroordelen en uitsluiten. Alleen de garantie dat wij, welke norm er ook geldt, de vrijheid genieten deze norm ter discussie te stellen, is de garantie dat de vrijheid die wij koesteren kan prevaleren.

Vrijheid van meningsuiting is de bodem van al onze vrijheden. Het is waar de betekenis van vrijheid haar oorsprong vindt. En dat kan, zelfs in een vrij land als Nederland, niet vaak genoeg gezegd worden.

Vonken / Tommy Ebben & Stefany June

Er groeiden vleugels uit onze schouderbladen
Wij hadden handen die wolken raakten
Maar dat zijn we vergeten

Wij zagen vonken
Wij voelden nacht
En ik zag zwaarden zweven in het zwart van je ogen

Lass mich noch einmal deine Händen halten
Die Händen die den Krieg voran treiben
Ich sehe den Stolz und das blitzen
deines Schwertes in deinen Augen

Du scheust dich nicht vor dem Kampf für dein eigenes Land
Ich sehe den Stolz und das blitzen deines Schwertes
in deinen Augen
in deinen Augen steht es geschrieben

The logo for Vrijheidscollege, featuring a stylized red square with a white arrow pointing left.

vrijheids
college

freedom
of **worship**

Lezing: De tolerantie voorbij /
Monique Samuel

Vrijheidsnummer: Adem / Casper Adrien

**“Vrijheid is geloven
wat je wilt en je
geloof uit mogen
voeren”**

Student Sociaal Maatschappelijke
Dienstverlening

**“Vrijheid is niet
uitgescheiden
worden om hoe ik
ervit zie of wat ik
geloof”**

Student Aankomend Verkoopmedewerker

FREEDOM OF WORSHIP

De tolerantie voorbij / Monique Samuel

Ik kom niet vaak in de Kalverstraat. De befaamde Amsterdamse winkelstraat is me veel te smal en vooral te druk. Maar soms heb ik opeens een shopbui en laat ik me meevoeren met de gestage drommen winkelaars die zich maar wat graag laten verleiden door de gelikte kunsten van éénsoortige winkels met éénsoortige waren en éénsoortige prijzen die allemaal even luid om onze aandacht, en nog meer ons geld schreeuwen.

Er is te midden van dat materiële geraas niets fijner dan even snel die kleine, verborgen kerk in te duiken. Vanbuiten weinig imposant, verdrongen door de hels verlichte etalages van de God die Mammon heet, maar vanbinnen een baken van rust. De dunne flarden rook van kaarsjes dragen geruisloos de gebeden mee die links en rechts zacht worden gepreveld door een grootouder, een moeder, een jongere of een vreemdeling, die zich even terugtrekken op de harde kerkbanken of met tranen in de ogen knielen voor het altaar met het kruis.

Poppenkast

Ik kan deze kerk niet passeren zonder er even binnen te stappen. Niet alleen brengt dit verscholen godshuis me weer even in contact met alles wat hoger, liefdevoller en verhevener is dan de luidruchtige leegheid van de straat, ook herinnert zij mij aan het pijnlijke feit dat godsdienstvrijheid, of de vrijheid van aanbidding, altijd maar een betrekkelijk en vooral omstreden goed is geweest. Deze kerk mocht er feitelijk niet zijn. Zij werd slechts gedoogd en moest daarom zo onopvallend mogelijk in het straatbeeld opgaan. Natuurlijk wist iedere omstander dat de grote schare katholieke gelovigen, die zich op zondagmorgen in de richting van het gebouw begaven, daar maar

met één doel samenkwam: de viering van de heilige katholieke mis. Maar omdat katholieken in steden als Amsterdam nu eenmaal een vermogende groep vormden, werden hun missen oogluikend toegestaan. Zolang de overige stadsbewoners maar niet teveel hoefden mee te krijgen van die verwerpelijke ‘Roomse poppenkast’ mochten ze hun missen in zogeheten vrijheid beleven. Tolerantie heet dat.

Eenzelfde verhaal vertellen de verborgen kerkbanken van ‘Onze Lieve Heer op Zolder’. Deze schuilkerk, gevestigd op de zolder van een oud herenhuis, wordt omringd door de twee zaken waar Amsterdam internationaal nog het meest bekend om staat: hoeren tegen een decor van schreeuwerige rode knipperlampjes en de bedwelmende dampen van coffeeshops. Lang was deze zolderkerk een van de prominentste katholieke kerken van de nieuwe hoofdstad. De eigenaar was een rijke Duitse koopman, weliswaar niet van adel maar vermogend genoeg om drie van de grootste panden op te kopen en om te toveren tot een heus godshuis met Mariakapel, paterswoning en al. De Amsterdamse machthebbers maakten weinig bezwaar. Deze Duitse katholiek bracht geld in het laatje en was daarom meer dan welkom. Echte tolerantie dus.

Nieuw versus oud geloof

Gezien de tijdsgeest was de vrijheid die men in dit land aan gelovigen gaf ongekend. In Spanje vond een bloedige klopjacht op de Joden plaats terwijl de protestantse Huguenoten in Frankrijk *en masse* moesten vluchten. Beide groepen eindigden grotendeels in de lage landen: toen nog niet onafhankelijk België en natuurlijk Holland.

De zo geprezen noordelijke godsdienstvrijheid was het gevolg van de Tachtigjarige Oorlog en diepe onderlinge sociale strijd, aangewakkerd door de Spaans-katholieke overheersing en de opkomst van het Calvinistische protestantisme boven de grote rivieren. De lage landen wilden onafhankelijk en vrij zijn. Vrij ook om het nieuwe geloof te beleven, dat, zo bleek snel, weinig tolerant tegenover het oude geloof stond. De opkomst van het protestantisme ging gepaard met een luidruchtige beeldenstorm. Zo ook in Utrecht. Eens prominente domstad en katholiek hart van de noordelijke gewesten, veranderde

de stad in een protestantse vesting. De kerk werd leeggehaald. Het wijwaterbakje kwam droog te staan. Niets mocht meer tussen God en de gelovige in staan. Geen bisschop of priester, geen heilige of relikwie.

Collectieve ritën, handelingen en gebaren verdwenen. Het kruisje werd niet alleen niet meer (openlijk) geslagen, maar ook van de nek gehaald. Het nieuwe geloof was een persoonlijk geloof en een verborgen geloof, waarin het individu en de individuele beleving voorop stond. Uiterlijk vertoon werd afgezworen. Dit bood meer ruimte voor een verschillende en verscheidene geloofsbeleving, maar resulteerde tegelijkertijd in weinig ruimte voor openlijke viering.

Wij en zij

Met de komst van een tweede meer verborgen geloof (het protestantisme) dat het eerste openlijke geloof (het Middeleeuws Rooms-katholicisme) dwong in verborgenheid te leven, was een grote maatschappelijke en politieke uitdaging ontstaan. Er was niet langer één geloof, maar twee. Er ontstond een onderscheid tussen wij en zij. Hoewel de katholieken nog steeds de numerieke meerderheid vormden, waren zij niet meer als zodanig in staatsorganen en maatschappelijke instituties vertegenwoordigd. De veel rijkere, meer vermogende, protestanten en remonstranten voerden nu de boventoon. Van de stadhouder van Oranje tot de koningsgezinde professor aan de gloednieuwe eerste universiteit van het land – de Universiteit van Leiden die in 1575 haar deuren opende, een geschenk van Willem van Oranje aan zijn vechtlustige en onderdanige protestantse volk – de macht lag nu in handen van één groep die bepaalde dat die andere groep er weliswaar mocht zijn, maar haar godsdienst niet openlijk mocht belijden.

De Reformatie resulteerde in een totaal verbod op publieke uitoefening van de katholieke religie binnen het territorium van de Republiek der Verenigde Nederlanden. Hoewel de Bataafse Revolutie van 1795 wettelijke en bestuurlijke vernieuwingen bracht, waaronder ook (kortstondig) religievrijheid, had de heropleving van processies en bedevaarten zoveel maatschappelijke onrust tot gevolg dat in 1848

artikel 167 aan de grondwet werd toegevoegd. Hierdoor werd 'openbare godsdienstoefening buiten gebouwen en besloten plaatsen' in het algemeen verboden. Dit was geen probleem voor de protestant die toch al niet al te publiekelijk uiting aan zijn geloof gaf. Maar wel voor de katholiek, wier geloof niet bij de mis en het haastig gefluisterde Ave Maria ophoudt.

Overigens werd het zogeheten 'processieverbod' pas in 1983 opgeheven. We zouden dus kunnen stellen dat het recht op de vrijheid van viering toen pas aan de katholiek werd teruggegeven. Tegen die tijd was deze traditie echter al zo ver uit het collectieve geheugen gewist dat het van een overvloed aan processies nooit meer kwam. Het katholicisme was al net zo'n verborgen persoonlijk geloof geworden als het protestantisme, zij het op uitzondering van de olijke viering van carnaval na.

Moderne heiden

De zogeheten godsdienstvrijheid die in veel Nederlandse schoolboeken van vakken als maatschappijleer en geschiedenis zo wordt geprezen, was in feite vooral een diep verscholen godsdienststrijd. Katholieken eisten keer op keer erkenning en acceptatie van de openlijke viering van hun geloof, terwijl protestanten hiervan gruwelden. Ondertussen stond een derde groep op. Rijkere dan de protestantse middenklasser en katholieke arbeider: de liberaal, eerst al wat vrijer in de leer, maar na de verlichting en de geboorte van denkers als Thomas Hobbes en later Friedrich Nietzsche al snel seculier en rond-uit ongelovig. Kende het protestantisme weliswaar weinig publieke uiting, er bestond wel samenhang. De vaste aanwezigheid bij de dubbele zondagse eredienst werd streng gehandhaafd. Het openen van de Schrift na iedere maaltijd werd een belangrijk ritueel binnens- en buitenshuis, op school, bij catechisatie in de kerk en vaak ook op de werkvloer.

In het ongelooft van de moderne 'heiden' bestond echter geen enkel verbindend wezen, behalve dan wellicht de afkeer van alles wat religie heet. Deze nieuwe vrijheid bracht dus opnieuw strijd met zich mee en zorgde voor een nieuwe tweedeling in de maatschappij.

Een tweedeling die gereflecteerd werd in regering en parlement, waarbij het gelovige en ongelovige kamp een verbeterd strijd met elkaar aanboden over de vraag wie en wat het publieke zijn en handelen bepaalde.

De schoolstrijd is daar een goed voorbeeld van. Gelovigen eisten de gelijkstelling van overheidssubsidie op bijzonder (lees: religieus) en openbaar onderwijs. Het langdurige conflict resulteerde uiteindelijk in een hoop politieke koehandel waarbij subsidie op christelijk onderwijs werd uitgeruild tegen algemeen stemrecht en herverdeling van de kiesdistricten. Zo leek iedereen een winnaar, maar bleek Nederland de grote verliezer. Ons land werd opgedeeld in dat vreemde systeem van verzuiling, waarin iedereen zijn eigen hokje en vakje kreeg. Eerst was er al de eigen kerk, politieke partij, school, ziekenhuis, krant en sportvereniging. Later, met de komst van de modernere media, volgde ook nog de eigen radio- en televisieomroep.

Groot ongemak

Nederland kwam vast te zitten in een hokjes- en vakjesgeest die we tot op de dag van vandaag niet geheel ontgroeid zijn. Nieuwkomers die vanaf de jaren 60 ons land begonnen in te stromen op zoek naar werk en een beter leven dan in het land van herkomst, keerden, geheel tegen verwachting, nooit meer terug. Slechts met moeite wisten zij te integreren, een proces dat weinig werd aangemoedigd door het systeem van verzuiling waar ook zij werden ingepast.

De Turken kregen een Turkse moskee en de Marokkanen een Marokkaanse. De Nederlandse Moslim Omroep werd opgericht evenals een Hindoestaanse. Er ontstonden vele belangenorganisaties, opgesplitst naar etniciteit, religie en taalgebied. Maar onderlinge samenhang en wederzijdse uitruil was er niet.

Tegelijkertijd brachten deze nieuwe gezichten met andere, eigen, religieuze oriëntaties een groot ongemak met zich mee. Vooral de komst van moslims veroorzaakte schuring. De islam is de facto een publieke godsdienst. Haar regels gaan over het leven van alledag en hebben grote repercussies voor man-vrouwverhoudingen of ouder-kindrelaties. Het islamitische concept van het zijn van een unieke

eigen gemeenschap (de *oemma*), creëert direct een religieuze splitting met de grote groep die daar niet toebehoort: de veelkleurige multireligieuze, maar vooral ‘ongelovige’ maatschappij.

Het slaan van een kruisje dat zo lang verdwenen was uit het Nederlandse straatbeeld, kreeg nu dus alsnog een nieuwe vorm in het voor sommigen provocatieve zwart van de hoofddoek of de zelfs vrijwel alles bedekkende sluier. Het baardje, hoewel vandaag de dag weer een populair *fashion statement*, heeft afhankelijk van huidskleur ook een religieuze connotatie.

De godsdienststrijd nam nieuwe stille vormen aan. Nederlandse universiteiten – bolwerken van ongeloof waar de christelijke stem allang en breed uit verdwenen was – wisten zich geen raad met de aan God opgedragen examenbrieven en papers van islamitische studenten of de afkorting v.z.m. (‘vrede zij met hem’) achter de naam van de profeet. Het publieke religieuze gebruik werd daarom maar in zijn totaliteit verboden. Voor God is immers geen plek binnen de wetenschap.

De overheid stond ondertussen voor nog veel grotere uitdagingen. En nog steeds.

Tolerantie blijkt een stuk moeilijker houdbaar wanneer er niet meer zo makkelijk kan worden weggekeken, wanneer het verborgene in het straatbeeld steeds zichtbaarder wordt, of wanneer het pijnlijk hard verwoord wordt door populistische politici die precies weten hoe ze van stil ongemak luid grieven moeten maken.

Geuren in het trappenhuis

Tolerantie dus. Anders dan veel mensen denken houdt tolerantie geen acceptatie van de vrijheden van de ander in. Tolerantie, om met de woorden van de streng antireligieuze rechtenprofessor Brian Leiter te spreken, betekent: ‘*to put up with something*.’ Principiële tolerantie is in zijn woorden dan ook ‘de visie dat een “dominante” groep actief de overtuiging of handelingen van een andere groep afkeurt en beschikt over de mogelijkheden om die gebruiken of overtuiging te veranderen of zelfs te eindigen, maar dit uit morele of epistemologische redenen niet doet.’

In feite komt tolerantie er dus op neer dat de dominante machthebbende groep het liefst een einde zou zien aan de riten, vieringen en overtuigingen van de minder invloedrijke of prominente groep, maar hiertoe geen actieve stappen onderneemt omdat dit simpelweg teveel kost: teveel onrust, strijd, persoonlijke energie of financiële middelen.

Interessant genoeg lijkt *google translate* het met Brian Letter eens te zijn in deze kwestie. Wie het Engelse begrip ‘*to put up*’ in deze vertaalmachine zet krijgt als Nederlandse vertaling maar één woord: tolereren. Wellicht niet de beste academische aanbeveling voor deze uitleg van het begrip tolerantie, maar wel de meest praktische.

To put up with, als daadwerkelijke betekenis van tolerantie, verklaart veel van onze zo geprezen pragmatische Nederlandse cultuur ten aanzien van godsdienstvrijheid en zogeheten vrijheid van viering. De nieuwe Hollandse protestanten hadden een hekel aan de Roomse poespas, maar tolereerden deze omdat katholieken nu eenmaal met teveel zielen waren én in bepaalde gevallen een belangrijke economische motor vormden (als rijke koopman, maar ook als noodzakelijke arbeider binnen het systeem van grootkapitaal).

De liberale ongelovigen tolereerden na een moeizame politieke strijd de wens van gelovigen op gesubsidieerd religieus onderwijs, uit angst voor revolutionaire onrust en toekomstig electoraal verlies als het kiesrecht eenmaal voor het gewone volk zou zijn opgesteld.

De hedendaagse samenleving accepteert knarsetandend de vervelende geurtjes in het trappenhuis, de voorzichtige oproep tot het vrijdagmiddaggebed hier en daar en de gestage opmars van hoofddoeken en minaretten in het straatbeeld. Maar de rek lijkt er wel steeds meer uit. Na eeuwen van schijnacceptatie, tolerantie dus, *to put up with*, is het concept uitgewerkt. Tolerantie blijkt te ondiep, teveel aan de oppervlakte, om in daadwerkelijke eenheid en verbinding te resulteren.

De grote enge ander

Dit zagen we al in de Tweede Wereldoorlog. Toen ene Adolf Hitler opstond en een kruistocht tegen de grote enge ander en dan met

name de Jood ontketende, stonden Nederland en de Nederlander niet voorop om de Joden als medeburger en mede-ander te beschermen. De Jood was al die tijd getolereerd, niet in het minst omdat hij over handige economische overlevingsinstincten bleek te beschikken, maar was in wezen niet aanvaard en zeker niet tot één gemaakt.

Ondertussen weerhielden opportunisme, angst, maar ook religieuze onderwerping ‘aan de macht die over ons is gesteld’ bijvoorbeeld veel Nederlandse politiemannen ervan om uit te treden en niet mee te werken aan de razzia’s en actieve opsporing van Joden. Daardoor had Nederland uiteindelijk de hoogste deportatiegraad van Europa.

Vandaag de dag zijn het de islamitische (ex-)migranten die onder vuur liggen. Niet alleen zijn zij ‘anderen’ en kennen zij een religie die niet uit onze cultuur is voortgekomen of al eeuwenlang is ingebed, gevormd en gegroeid, ook behoren zij tot de lage sociaaleconomische klasse en worden de problemen waardoor deze groepen worden geteisterd zoals geweld en criminaliteit niet zozeer als symptomen van die respectievelijke klasse als wel als voortvloeisels van hun religie en cultuur gezien.

De tolerantie lijkt steeds meer op voor ‘kutmarokkanen’ en ‘rot-moslims’. Vrijheid van viering is leuk, maar in eigen huis graag. En zelfs daar dringt de staat steeds dieper binnen. In naam van veiligheid worden wat al te conservatieve moslims angstvallig gevolgd, jonge internetgebruikers die iets te regelmatig googlen op jihad worden in Syrië opgespoord en antihomo-imams zien we het liefst de mond gesnoerd. De terugkeer van artikel 167 zou in de ogen van velen wellicht niet onwenselijk zijn. Religie moet gewoon weer achter de voordeur worden beleefd. Weg met hoofddoeken en evangelisten op straat, weg met Ramadanvieringen en halalkroketten op het werk, weg met koopvrije zondagen en kerkklokken om tien uur op de saaieste dag van de week. Geen enkele vermenging meer van religie en staat. Weg met stemhokjes in kerken of kerkdiensten op de publieke omroep, weg met subsidies op semireligieuze instellingen, weg met het extremisme in welke verschijningsvorm dan ook, behalve dan het extremisme van het ongelooft, dat maar al te welig tiert en zelfs geen

gebrekkige tolerantie meer op lijkt te kunnen brengen nu religie anno 2014 nog immer springlevend lijkt en het opium voor het volk nog steeds verslavend blijkt.

Patat-jihadisten

Hoe scherper het debat zal worden gevoerd, hoe groter de kans op een lijnrechte breuk en gewelddadige confrontatie. Sinds elf september is de maatschappelijke en politieke onrust gegroeid, zijn joodse graven en synagoge beklad, moskeeën aangevallen en kerken verbrand, is Theo van Gogh vermoord, Ayaan Hirsi Ali het land uit gevlucht en loopt Geert Wilders met een kogelvrij vest rond, worden imams voor de rechter gesleept, evenals cartoonisten, al te scherpe essayisten (ik neem maar vast een levensverzekering) en ieder ander die maar wat al te openbaar een mening heeft. Ondertussen wordt religie meer en meer door de staat geweerd, maar op straat vereerd.

Terwijl Europese overheden hun hoofd breken over wat te doen met patat-jihadisten – jongeren afkomstig uit de arme voorsteden en achterstandswijken van Fort Europa die de grote heilige strijd in Syrië aangaan – en westerse inlichtingendiensten nachtenlang doorwerken om ons te beschermen tegen terreurcel en eenzame terrorist, radicale moslim of xenofobe antireligieuze extremist, kan ik slechts zeggen: we zijn de tolerantie voorbij en dat is maar goed ook. We moeten de tolerantie voorbij. Voorkomen is beter dan genezen, heling van onze diepe maatschappelijke wonden beter dan het lukraak plakken van goedkope pleisters.

Willen we voorkomen dat Mehmet en Mostafa de eenzame weg naar Syrië gaan, dan zullen we een samenleving moeten creëren waarin zij gelijk met Henk en Ingrid opgaan. Willen we de grote sociaal-politieke uitdagingen van deze tijd daadwerkelijk doorgronden en begrijpen, dan zullen we religie en het oprechte geloof in God als verklarende variabelen terug moeten brengen in het academisch concours. Willen we een wezenlijk gevoel van harmonie en saamhorigheid in de maatschappij terugbrengen, dan zullen er nieuwe politieke leiders op moeten staan die in staat zijn zowel de katholieke Surinaamse Anita uit de Bijlmer als de islamitisch-Turkse

Fatima uit Zuilen en de agnostische Friese Aafje uit Franeker aan te spreken. Dit doe je niet met een warm pleidooi voor tolerantie, maar met het oprecht voorleven van respect en acceptatie.

Het wordt tijd dat we gelovigen niet alleen de vrijheid van viering geven, maar dat we die vrijheid ook daadwerkelijk gaan vieren. Die eerste viering is wellicht uniek en verschillend per religieuze stroming, levensbeschouwing of culturele groep. Maar die laatste viering is universeel. In die vrijheid kunnen wij ons allen verheugen. Want waar u viert dat u een schaap mag slachten in naam van Allah, of u zich nog een keer op een oor mag draaien op zondagmorgen, vier ik het geloof in een God die ons allen naar zijn gelijk geschapen heeft en die duizendmaal genadiger is dan wij, beperkte mensen, ooit naar elkaar zijn geweest.

Adem / Casper Adrien

Sta voor me in.
Ik ken de weg niet.
Steevast drijf ik af.
Stuurloos overstag.

Draai er omheen.
Ik geef geen antwoord.
Ik laat het voor wat het is
bang dat ik iets mis.

Geef me adem, laat me leven
Ik kijk vooruit.
Tot het licht wordt, totdat de zon opkomt
Ik leef vooruit.

Daag me niet uit.
Ik ken mezelf niet.
Draag me met je mee
als ik mijn ogen sluit

Geef me adem, laat me leven
Ik kijk vooruit.
Tot het licht wordt, totdat de zon opkomt
Ik leef vooruit.

De stilte spreekt zich uit, in mij
De stilte spreekt zich uit, in mij
De stilte spreekt zich uit, in mij

OVER DE AUTEURS

Sprekers

Naeeda Aurangzeb (1974) werkt als journaliste, radio- en televisie-presentatrice voor o.a. de NTR. Daar presenteerde zij 'De Halve Maan', 'Lijn 1' en 'Dichtbij Nederland'. Naeeda schreef het boek 'Verdreven Palestijnen', een verzameling verhalen van Palestijnse vluchtelingen in de kampen in Libanon, Syrië, Jordanië, Gaza, Westbank en Israël. In de VS werkte zij met jongeren uit conflictlanden, die zij begeleidde in het voeren van het gesprek met de ander. Naast haar journalistieke werk is Naeeda meer dan twintig jaar actief op thema's als vrede, dialoog en het zelfbeschikkingsrecht van vrouwen en mannen.
twitter.com/Naeeda

Monique Samuel (1989) is politicoloog, auteur en werkt als fly-in correspondent Midden-Oosten en Noord-Afrika voor de Correspondent en de Groene Amsterdammer. Ze is regelmatig te gast op radio en televisie waar ze zich niet alleen uitlaat over de sociaal-politieke situatie in de Arabische Wereld, maar ook over maatschappelijke kwesties als de rol van religie en de invloed van migratie op de Nederlandse samenleving. Boeken van haar hand zijn o.a. 'Mozaïek van de Revolutie: een kijkje achter de voordeur van mijn nieuwe Midden-Oosten' en 'Dagboek van een Zoekend Christen'.
www.moniquesamuel.nl

Rob Wijnberg (1982) is filosoof en de oud-hoofredacteur van nrc.next. Hij schreef zes boeken, waaronder 'Nietzsche en Kant lezen de krant' en 'En mijn tafelheer is Plato'. Zijn laatste boek, 'De Nieuwsfabriek', is geschreven als manifest van De Correspondent, met ideeën over hoe de nieuwe journalistiek eruit zou kunnen zien. www.robwijnberg.nl

Zangers

Casper Adrien. Wat is de gemeenschappelijke deler tussen Lorrainville, Knalland en Oh, Brave Wide Eyes? Het zijn allemaal projecten waar Casper Adrien een belangrijke rol in heeft gehad als zanger, initiator, gitarist, schrijver en/of performer. Met als resultaat in 2012 en 2013: fantastische shows op festivals als De Beschaving, Motel Mozaique en Concert at Sea, uitverkochte avonden in Melkweg, Doornroosje en Tivoli, optredens bij Giel op 3FM en De Wereld Draait Door en als toppunt een Edison Award. In 2014 gaat de Utrechtse muzikant terug naar zijn roots; eenvoudige nummers gebracht met gitaar en stem. Hij gaat de studio weer in maar stapt ook het podium op. www.casperadrien.com

Tommy Ebben is zanger, gitarist en songschrijver. Afgelopen februari bracht hij zijn gelijknamige soloalbum uit, dat hem lovende recensies opleverde. Hij werd ook verkozen tot 3FM Serious Talent. Hij speelde op grote festivals (Zwarte Cross, Dauwpop, Eurosonic) en was als muzikant te gast bij diverse nationale media (DWDD, Radio 2, 3FM). Ook is hij medeoprichter van Knalland.

Stefany June. De Duitse singer/songwriter Stefanie Martens kwam op het conservatorium van Enschede de huidige bandleden tegen en samen zetten ze het bandje Stefany June op: vrolijke meezingpop die doet denken aan The Asteroids Galaxy Tour en Feist. Ze speelde op grote festivals en nationale radio en TV.

Annelotte de Graaf. Amber Arcades is het folk-gaze kwartet rondom zangeres en songwriter Annelotte de Graaf. Met hun gelijknamige debuut-EP vol spookachtige harmonieën en zwevende gitaren gooiden ze meteen hoge ogen in de Nederlandse underground scene, waarna optredens volgden op festivals als Le Guess Who?, Valkhof, Incubate en Eurosonic.

Mevrouw Tamara probeert je door middel van dromerige muziek met eigenzinnige Nederlandse teksten een reisje uit het dagelijkse leven te laten maken. Voorheen was Mevrouw Tamara een van de finalisten in het televisieprogramma 'De Beste Singer-songwriter van Nederland', zong zij het nummer 'Schaarste' op het album 'De Supersonische Boem', werkte zij samen met o.a. Anne Soldaat, Kim Janssen en Case Mayfield en speelde zij op plekken als Paradiso, Melkweg, Ekko, 3FM, Radio 1, Radio 4, Tivoli, Vredenburg en 013. Het langverwachte debuutalbum wordt uitgegeven als interactief, multimediaal abonnement waarin de muziek versterkt en uitgelegd wordt aan de hand van applicaties.

